

سکونتگاههای غیر رسمی، امنیت و توسعه پایدار شهری
(مطالعه موردی شهر بندرعباس)

تاریخ دریافت:	۸۹/۷/۶	دکتر حمیدرضا عامری سیاهویی ^۱
تاریخ پذیرش:	۸۹/۹/۱۱	ابراهیم رستم گورانی ^۲
		مریم بیرانوندزاده ^۳

چکیده

با شروع هزاره سوم، تخمین زده می شود که تقریباً نیمی از جمعیت جهان در مناطق شهری سکونت یافته باشند، یعنی جایی که بیشترین منابع را مصرف و بیشترین ضایعات و آلودگی ها را تولید می کنند. فقر، تخریب محیط زیست، فقدان خدمات شهری، نزول زیر بناهای موجود، فقدان دسترسی به زمین و سر پناه از جمله بحران های مربوط به رشد جمعیت در شهرها هستند.

شهر بندرعباس در سال های اخیر بواسطه موقعیت استراتژیک و وجود بنادر و همچنین صادرات و واردات کالا رشد و توسعه بی سابقه ای را یافته است. جمعیت این شهر در سرشماری ۷۵ معادل ۲۷۳۵۷۸ نفر بوده که این تعداد در سال ۸۵ به ۳۷۹۳۰۱ نفر افزایش پیدا کرده است. بر این اساس مشخص است که جمعیت این شهر طی دوره ۷۵ تا ۸۵ بالغ بر ۱۰۵ هزار نفر افزایش یافته است. از طرفی مهاجرت از سایر استان ها به این شهر سبب گسترش شهر و ایجاد محلات حاشیه ای و فرسوده شدن بافت قدیمی این شهر شده است که این محلات توسعه پایدار را در شهر بندرعباس به چالش کشیده اند.

نتایج این تحقیق بیانگر این است که در میان محلات دارای بافت حاشیه ای مورد بررسی در شهر بندرعباس محلات داماهی و اسلام آباد دارای پایداری نسبتاً قوی هستند و شاخص امنیتی در این محلات به نسبت رضایت ساکنان خوب ارزیابی شود. از طرفی محله شهناز به عنوان محله ناپایدار شناخته شد. این محله و همچنین محلات با پایداری ضعیف دارای وضعیت نابسامانی به لحاظ امنیتی هستند. بر اساس آمارها حدود نیمی از دزدی ها و

Email:pnuarticle@gmail.com

۱- استادیار گروه مهندسی معماری دانشگاه پیام نور

۲- مدرس دانشگاه پیام نور و کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری

Email:goorani2007@gmail.com

۳- مدرس دانشگاه آزاد خرم آباد و کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری

Email:beyranvand28@gmail.com

Archive of SID

مذاحمت های خیابانی در این محلات صورت می گیرد که محله شهناز و دوهزار در صدر این محلات قرار دارند.

برنامه ریزی جهت جلوگیری از مهاجرت ساکنان بومی و همچنین ارائه خدمات و امکانات به ساکنان محلات بافت غیر رسمی به همراه اجرای آموزش های شهروندی و طرحهای بهسازی و نوسازی از مهمترین راهکارها در راستای توسعه پایدار شهری و ایجاد امنیت ساکنین محلات می باشد.

روش مورد استفاده در این پژوهش توصیفی و تحلیلی - کمی می باشد و با استفاده از مدلها و تکنیکهای امتیاز استاندارد شده و موریس در ابتدا میزان پایداری محلات مورد بررسی قرار گرفته و رتبه بندی شدند و در مرحله بعد با استفاده از رتبه بندی انجام شده میزان امنیت در محلات از نظر ساکنان شناسایی شدند.

واژه های کلیدی:

توسعه پایدار شهری، سکونتگاههای غیر رسمی، امنیت، تکنیک های رتبه بندی، بندرعباس

مقدمه

ویژگی عصر ما شهرنشین شدن جمعیت، افزایش جمعیت شهرها و به تبع آن توسعه شهرهای کوچک و بزرگ است (گیلبرت و گاگلر، ۱۳۷۵: ۷). در آغاز قرن نوزدهم، تنها ۳٪ از جمعیت دنیا در شهرها ساکن بودند که این میزان در ابتدای قرن بیستم به ۱۵٪ افزایش یافت (Brandshowyork, ۱۹۸۷: ۲۲۴). در قرن بیست و یکم، جمعیت شهری دنیا به مرز ۵۰٪ کل جمعیت جهان رسیده و پیش بینی می شود؛ در سال ۲۰۲۵ میلادی از مرز ۶۱٪ تجاوز نماید (نظریان، ۱۳۸۰: ۳۳).

با بروز ضایعات زیست محیطی و کاهش سطح عمومی زندگی به ویژه در جوامع شهری طی دو دهه گذشته، رهیافت توسعه پایدار به عنوان موضوع روز دهه آخر قرن بیستم از سوی سازمان ملل مطرح و به عنوان دستور کار ۲۱ در سطوح بین المللی، منطقه ای و محلی تعیین گردید (Roseland, ۱۹۷۰: ۱۹۹). به عبارت دیگر اصل پایداری در طرح ها و برنامه های توسعه به عنوان هدف کلی مورد تأیید قرار می گیرد؛ هدفی که نهایت ندارد و مستمر است (موسی کاظمی محمدی، ۱۳۸۰: ۹۶). به علت تمرکز پیوسته رو به رشد جمعیت و فعالیت های اقتصادی در مراکز شهری، به ویژه در کشورهای کمتر توسعه یافته، پایداری توسعه شهری بیشتر مورد توجه قرار گرفته است (Drakakis, ۱۹۹۶: ۳).

با توجه به توسعه و گسترش شهر بندرعباس طی دهه های اخیر بحث توسعه پایدار و سنجش آن بویژه در محلات و سکونتگاه های غیر رسمی آن مطرح است تا با شناخت آنها و تعیین محلات دارای سطوح ناپایدار در شهر نسبت به رفع مشکلات و کاهش نابرابری ها اقدام شود.

بیان مسأله

با بروز ضایعات زیست محیطی و کاهش سطح عمومی زندگی به ویژه در جوامع شهری طی دو دهه گذشته، رهیافت توسعه پایدار به عنوان موضوع روز دهه آخر قرن بیستم از سوی سازمان ملل مطرح و به عنوان دستور کار ۲۱ در سطوح بین المللی، منطقه ای و محلی تعیین گردید (Roseland, ۱۹۷۰: ۱۹۹). به عبارت دیگر اصل پایداری در طرح ها و برنامه های توسعه به عنوان هدف کلی مورد تأیید قرار می گیرد؛ هدفی که نهایت ندارد و

Archive of SID

مستمر است (موسی کاظمی محمدی، ۱۳۸۰: ۹۶). به علت تمرکز پیوسته رو به رشد جمعیت و فعالیت های اقتصادی در مراکز شهری، به ویژه در کشورهای کمتر توسعه یافته، پایداری توسعه شهری بیشتر مورد توجه قرار گرفته است (Drakakis, ۱۹۹۶: ۳).

توسعه پایدار شهری^۱ دارای ابعاد گسترده ای است. تکیه بر یک عامل منفرد شکل دهی به آن اقدامی سنجیده و آگاهانه محسوب نمی گردد. مهمترین شاخص هایی که در تکوین این پدیده شهر سازی مورد توجه است عبارتند از: عوامل اقتصادی، زیست محیطی، اجتماعی و کالبدی (معصومی اشکوری، ۱۳۷۹: ۱۳۸). بنابراین توسعه پایدار تنها مبتنی بر سیاست زیست محیطی نیست و بدون حل مسائل اقتصادی، اجتماعی و کالبدی این امر محقق نخواهد شد (kanatschnig, ۱۹۹۸: ۲۲).

استان هرمزگان به عنوان جنوبی ترین استان ایران علاوه بر اینکه دارای موقعیت استراتژیک بین المللی است، نقش موثر و قابل ملاحظه ای در صادرات و واردات کالا به کشور دارد. این عوامل دست به دست هم داده موقعیت این استان را در میان سایر استانهای کشور برجسته نماید.

در طی دهه های اخیر بواسطه مهاجرت های زیاد به شهر بندرعباس سبب شد مرکز شهر جوابگوی مهاجران نبوده و این افراد در محلات غیر رسمی شهر با بدترین وضعیت زندگی کنند. وجود این محلات در شهر بندرعباس سبب شده این شهر با مشکلات متعدد اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی مواجه شود از طرفی بهره برداری نامناسب و بیش از ظرفیت منابع طبیعی، تخریب اکوسیستم های طبیعی، تغییر کاربری اراضی در سطح شهر، آلودگی زیست محیطی ناشی از دفع نامناسب فاضلاب، فقدان تعامل میان زیر بخش های مختلف حمل و نقل، پایین بودن سطح خدمات، بالا بودن تراکم جمعیت و همچنین عدم امنیت که وجود آن به عنوان عاملی مهم در توسعه شهری می تواند مطرح باشد، این شهر را به رغم قابلیت های ممتاز بندری و استراتژیکی با چالش های جدی در ارتباط با توسعه پایدار شهری مواجه ساخته است. لذا با توجه به چالش های مطرح شده، این تحقیق در صدد بر آمده است تا با استفاده از شاخصهای اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و زیست محیطی سطوح پایداری در محلات حاشیه نشین بندرعباس را مورد بررسی قرار دهد.

اهمیت و ضرورت تحقیق

منابع ارزشمند اکولوژیکی، تنوع زیستی، ذخایر سرشار و فعالیت های عظیم اقتصادی، سواحل بندرعباس را به یکی از حساس ترین مناطق در استان هرمزگان تبدیل نموده است. در طی دهه های اخیر بهره برداری نامناسب از این منابع ارزشمند، این شهر را با وضعیتی بحرانی و خطرناک مواجه ساخته به گونه ای که بهره برداری از منابع آلوده ساز، توسعه فعالیت های ناسازگار با محیط و عدم هماهنگی بین فعالیت ها، گسترش بی رویه شهر و افزایش جمعیت آن می تواند بحث توسعه پایدار را در این شهر با چالش روبرو کند. توجه به آلودگی های زیست محیطی و همچنین مشکلات اجتماعی - کالبدی در محلات توسعه نیافته در این شهر می تواند زمینه توسعه پایدار را فراهم کند. از طرفی امنیت یکی از مهمترین شاخص هایی است که می تواند در سلامتی، آرامش و آسایش شهروندان در محلات شهری نقش داشته باشد و می تواند به عنوان گامی در سنجش توسعه یافتگی شهرها عنوان شود. احساس ناامنی در محلات، تنها به دلیل جرایم خشونت آمیز نیست بلکه نابهنجاریها و رفتارها اخلاک‌گراانه چون اعتیاد، ولگردی، تکدی گری و سرقت گذشته از اینکه عامل اصلی ترس و احساس ناامنی عمومی اند به نوبه خود قطعا زمینه رواج گسترده جرایم را نیز فراهم می نمایند. ضرورت توجه به این شاخص ها در محلات و بررسی آنها می تواند گامی موثر در راستای توسعه پایدار شهری بندرعباس باشد.

اهداف تحقیق

از آنجایی که شهر بندرعباس دارای پتانسیل های بالایی در زمینه های تجاری و گردشگری است و به عنوان یکی از مهمترین شهرهای ساحلی هرمزگان به حساب می آید، درک ارتباط بین نماگرهای اجتماعی، اقتصادی، زیستی، کالبدی و امنیتی با روند توسعه پایدار و لزوم پایداری شهری، شناخت شاخصهای مناسب اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی امنیتی و ارائه کلیات برنامه ریزی توسعه پایدار برای محلات غیر رسمی بندرعباس مد نظر این پژوهش است.

سوابق تحقیق

کاربرد اصطلاح توسعه پایدار برای اولین بار در اواسط دهه ۱۹۷۰ به باربارا وارد^۱ نسبت

Archive of SID

داده می شود و این مفهوم کلی با استراتژی حفاظت جهانی به طور گسترده ای مطرح شد تا محافظت از منابع طبیعی و محیط زیست را در راستای نقش بهبود رفاه انسانی به نحو مطلوب مدیریت نماید (بارو، ۱۳۷۶: ۴۵).

در سال ۱۹۸۷ کمیسیون بین المللی محیط زیست و توسعه وابسته به سازمان ملل، اصطلاح توسعه پایدار را برای اولین بار در جوامع رسمی مطرح ساخت. این کمیسیون «رفع نیازهای کنونی بشر بدون تهدید کردن نسل های آینده در بر آورده ساختن نیازهایشان» را به عنوان تعریف توسعه پایدار ارائه نمود (Krause, ۱۹۹۶: ۱۲-۱۳). نظریه توسعه پایدار شهری ره آورد گفتگوی طرفداران محیط زیست درباره مسائل محیط زیست شهری است که به دنبال رویکرد «توسعه پایدار» برای حمایت از منابع محیطی ارائه شد (زیاری، ۱۳۸۲: ۱۷).

در ایران، طرح های توسعه و عمران (جامع) شهرها، مهم ترین طرح های شهری هستند که در آنها می باید به اصول توسعه پایدار شهری توجه شود و این توجه بیشتر به ابعاد زیست محیطی و اکولوژیکی شهر برمی گردد. هر چند که تهیه کنندگان این طرح ها سعی دارند برای آینده شهر، برنامه هایی را گنجانده و راهکارهایی را ارائه دهند که این مجتمع بزرگ زیستی بتواند با ایجاد آرامش و آسایش برای ساکنان، راه توسعه پایدار را بیماید.

رحیمی (۱۳۷۸) در رساله دکتری خود تحت عنوان «توسعه پایدار شهری با تاکید بر توان های محیطی» در زمینه توسعه پایدار در شهر کاشمر به این نتیجه می رسد که مهمترین عنصر توسعه پایدار یعنی انسان آگاه و توسعه اندیش در این محدوده با مشکل مواجه است و شهر کاشمر تنها با اتکاء به خود، قادر به ادامه حیات نبوده و پایداری و تداوم توسعه در این شهر در گرو حوزه نفوذ پیرامونش می باشد (رحیمی، ۱۳۷۸: ۲۰).

موسی کاظمی محمدی (۱۳۷۸) در رساله دکتری خود تحت عنوان «ارزیابی توسعه پایدار در توسعه شهری شهر قم» علل پراکندگی مکانهای شهری و تشابهات و تناقضات اجتماعی-اقتصادی آنها را با تأکید بر نظام فضایی (نظام داخلی شهرها و ماهیت حوزه های اجتماعی آنها) و موقع شهر، مورد مطالعه قرار داده است. وی به این نتیجه می رسد که این شهر از بدو تشکیل خود در مراحل مشخص، در بستر جغرافیایی خود توسعه یافته است و بین مناطق و حوزه های آن نابرابری شدیدی وجود دارد (موسی کاظمی محمدی، ۱۳۷۸: ۱۶).

زیاری (۱۳۸۰) در مقاله خود با عنوان «توسعه پایدار و مسئولیت برنامه ریزان شهری در قرن بیست و یکم» معتقد است که نظریه توسعه پایدار شهری مستلزم تغییر زیر ساخت های سیاسی،

اقتصادی، اجتماعی و کالبدی است و برنامه ریزان شهری باید از آثار مخرب مدرنیسم و فرا مدرنیسم بر شهرها و شکست آنها در مبانی نظری خود تجدید نظر نموده و منشور پایداری را در شهر و برنامه ریزیها مد نظر قرار دهند (زیاری، ۱۳۸۰: ۱۵).

از طرفی اندیشمندان بسیاری از دیرباز در صدد پاسخ به مسائل مربوط به امنیت و جرایم مختلفی که در ارتباط با بی امنیتی در شهر اتفاق می افتد بوده اند. که نتیجه کار آنها فراهم کردن شرایط اجتماعی و اقتصادی و بهبود کیفیت خدمات شهری در محلات بوده است. آنها عوامل متعددی را به عنوان زمینه های ارتکاب جرم و عدم امنیت در محلات شهری در نظر گرفته اند که می توان به عوامل اجتماعی، اقتصادی، کالبدی، محیطی و فرهنگی اشاره کرد (رحمت، ۱۳۸۵: ۸۵).

در سال ۱۹۶۴ دونالد تفت^۱ در زمینه پراکندگی جرم و جنایت به شاخص های اجتماعی بیش از عوامل طبیعی تاکید می کند و وقوع جنایت را در جامعه آمریکا ناشی از عوامل زیر می داند:

۱- ارزش های برتری جویی در جامعه آمریکا

۲- گرایش بیش از حد به عوامل مادی

۳- برخورد خرده فرهنگ ها

ماروین ولف گنگ^۲ در سال ۱۹۵۸ پس از تحقیقات در فیلادلفیا آمریکا معتقد می شود که میزان آدم کشی در فصول گرم سال افزایش می یابد و در فصول سرد کمترین میزان قتل اتفاق می افتد (رنگرت^۳، ۱۹۷۵: ۲۳).

سوالات تحقیق

از آنجایی که توسعه پایدار در سکونتگاههای غیررسمی که جزئی از بدنه شهر هستند یکی از اهداف اساسی جهت افزایش رفاه عمومی و آرامش شهروندان است و نتایج توجه به این موضوع می تواند سبب تحولات اساسی در شهر بندرعباس شود. در ارتباط با توسعه پایدار در این شهر و محلات آن سوالات زیر مطرح است.

۱- مهمترین شاخص ناپایداری در سکونتگاه های غیررسمی شهر بندرعباس کدامند؟

1- Donald Taft

2- Marvin wolfgong

3- Rengert

- ۲- رتبه بندی محلات ناپایدار در سکونتگاه های غیررسمی شهر بندرعباس چگونه است؟
۳- راهکارها و استراتژی های توسعه امنیت در محلات ناپایدار در شهر بندرعباس چیست؟

روش تحقیق

روش مورد استفاده در این پژوهش توصیفی و تحلیلی - کمی می باشد. ابتدا داده های آماری مربوط به شاخص های کالبدی و زیست محیطی محلات غیر رسمی و نابسامان شهر بندرعباس استخراج گردید، سپس با استفاده از روش پرسشنامه ای شاخص های تحقیق در محلات بررسی شده است.

در این تحقیق از روش نمونه گیری تصادفی^۱ از نوع نمونه گیری خوشه ای^۲ استفاده شده است. در واقع دلیل انتخاب این روش به جهت وجود تعداد محلات با جمعیت بالا بوده است. همانطوری که گفته شد جهت انتخاب بخشی از جامعه آماری، از نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای استفاده شده است. بدین صورت که به دلیل گستردگی جامعه آماری و عدم دسترسی به فهرست کامل اعضای جامعه و همچنین ناهمگنی جامعه آماری از لحاظ درآمد، بافت فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی از این روش بهره گرفته شد.

تعیین حجم نمونه از ساکنان محلات بندرعباس با توجه به تعداد متوسط آنها با احتمال ۹۵/۵ درصد فرمول کوکران که در زیر آمده استفاده گردیده است:

$$n = \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{t^2 pq}{d^2} - 1 \right)}$$

با استفاده از این روش تعداد نمونه گیری ۳۸۲ شده است.

در مرحله بعد با استفاده از تکنیکهای رتبه بندی (روش امتیاز استاندارد) و شاخص ناموزونی موریس، محلات بندرعباس مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته اند و در پایان پیشنهادهای مطرح شده است.

تکنیک های بکار رفته در این پژوهش عبارتند از:

الف) روش امتیاز استاندارد شده

از این روش برای مقایسه شاخص ها و بدست آوردن یک شاخص واحد از نتایج تلفیقی

- 1- Random sampling
- 2- Cluster sampling

شاخص ها استفاده می شود. این روش میزان تفاوت میان حوزه ها و محلات را آشکار می سازد. امتیاز استاندارد شده از رابطه ذیل بدست می آید:

رابطه ۱:

$$SS_{ij} = \frac{X_{ij} - \bar{X}_i}{\sigma_i}$$

در این رابطه؛

SS_{ij} برابر با امتیاز استاندارد شده شاخص i در حوزه یا محله j ،

X_{ij} برابر با مقدار شاخص i در حوزه یا محله j ،

$\bar{X}$ برابر با میانگین شاخص i ،

و σ_i برابر با انحراف معیار شاخص i ، است.

در مرحله بعد امتیاز استاندارد شده هر یک از شاخصهای مورد بررسی در هر حوزه یا محله، با هم جمع و نتیجه به تعداد کل شاخصها تقسیم می شود. امتیاز بدست آمده، معدل امتیاز استاندارد شده یا شاخص توسعه حوزه ها یا محله ها است که به صورت یک شاخص واحد، امکان مقایسه از نظر وضعیت توسعه را میسر می سازد (حکمت نیا و موسوی، ۱۳۸۵: ۳۱).

رابطه ۲:

$$SS_j = \frac{1}{n} \sum SS_{ij}$$

در این رابطه؛

SS_j برابر با شاخص توسعه برای حوزه یا محله j ،

و n برابر با تعداد شاخص های در نظر گرفته شده است.

ب) شاخص ناموزونی موریس

در این روش با استفاده از داده های گردآوری شده برای هر حوزه یا محله، جایگاه توسعه یافتگی آن در میان سایر حوزه ها یا محلات برحسب شاخص های انتخابی تعیین می گردد. از این روش در گزارش توسعه نیروی انسانی سازمان ملل استفاده شده و شاخص بدست آمده مدرک رتبه بندی کشورها از نظر توسعه نیروی انسانی می باشد در این روش انحراف مقادیر عددی شاخص i در هر منطقه یا حوزه از حداقل شاخص i در میان مناطق یا حوزه ها، بر دامنه تغییرات آن شاخص تقسیم شده، میزان ناموزونی مقدار عددی شاخص، نسبت به شاخص

بر کندی دامنه تغییرات آن $[R = X(\max) - X(\min)]I$ محاسبه می شود (حکمت نیا و

$$M.I.I.ij = \frac{X_{ij} - X(\min)i}{X(\max)i - X(\min)i}$$

در رابطه ۳:

M.I.I.j برابر با مقدار شاخص ناموزونی موریس برای شاخص i در حوزه یا محله j،

Xij برابر با مقدار عددی شاخص i در حوزه یا محله j،

X(min)i برابر با کمترین مقدار شاخص i،

X(max)i برابر با بیشترین مقدار شاخص i است.

در مرحله بعد میانگین مقادیر عددی شاخص ناموزونی موریس برای شاخص ها در هر حوزه یا محله به عنوان ملاک تعیین رتبه یا وضعیت توسعه، از بیشترین مقدار (رتبه اول) تا کمترین مقدار (رتبه آخر)، بکار می رود:

رابطه ۴:

$$M.I.I.j = \frac{1}{n} \sum M.I.I.ij$$

در رابطه ۴:

M.I.I.j برابر با شاخص توسعه برای حوزه یا محله j،

و n برابر با تعداد شاخص های در نظر گرفته شده است.

روایی و پایایی ابزار گردآوری داده‌ها

از آنجا که پرسشنامه مذکور بر پایه عوامل و مؤلفه‌های شناسایی شده در تحقیق و دیدگاه صاحب نظران و کارشناسان فراهم گردیده است. بنابراین روایی پرسشنامه خود به خود تأیید می شود. همچنین جهت تعیین پایایی پرسشنامه از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شده است. بنابراین برای سنجش پایایی پرسشنامه تعیین سطوح پایداری سکونتگاههای غیر رسمی در شهر بندرعباس از نرم افزار SPSS استفاده گردید که ضرایب آلفای کرونباخ برابر ۰/۷۹۵ بدست آمد که نشان دهنده پایایی این پرسشنامه است.

محدوده مورد مطالعه

محدوده مورد مطالعه در این پژوهش محلات شهر بندرعباس است. جمعیت این شهر www.SID.ir

بر اساس آخرین سرشماری در سال ۱۳۸۵ معادل ۳۷۹۳۰۱ نفر بوده است این میزان در سرشماری ۷۵ معادل ۲۷۳۵۷۸ نفر بوده است (سالنامه آماری استان هرمزگان، ۱۳۸۵: ۷۸). با این حال با توسعه و پیشرفتی که این شهر طی دهه اخیر داشته، جمعیت آن طی این دوره بالغ بر ۱۰۵ هزار نفر افزایش یافته است که به دلیل محدودیت در توسعه این شهر به لحاظ طبیعی بیشتر این جمعیت در محلات و سکونتگاههای غیر رسمی اسکان یافته اند. میزان جمعیت ساکن در محلات مورد بررسی بالغ بر ۸۳۳۸۶ نفر است.

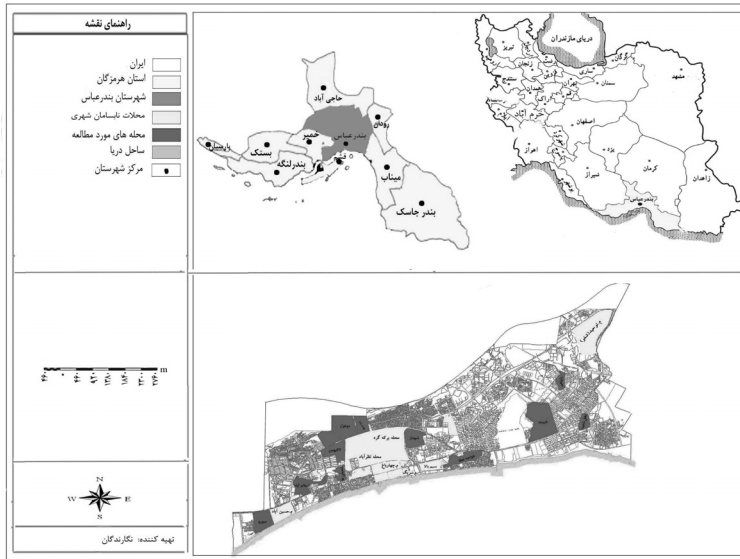
در این تحقیق ۱۱ محله در بندرعباس که دارای وضعیت نابسامان و غیر رسمی می باشند مورد بررسی قرار گرفته اند.

در جدول ۱ تعداد محلات مورد بررسی در این شهر آورده شده است.

جدول ۱: محلات مورد بررسی در شهر بندرعباس

ردیف	سکونتگاه غیر رسمی	جمعیت	خانوار
۱	اسلام آباد	۹۰۴۴	۲۵۲۱
۲	داماهی	۲۵۲۱	۵۵۰
۳	خواجه عطا	۱۳۱۹۱	۳۰۷۳
۴	سورو	۹۴۹۱	۲۰۲۱
۵	نابیند	۹۷۵۱	۲۱۶۵
۶	نخل ناخدا	۲۳۸۷	۷۰۰
۷	شمیلی ها	۶۵۸۷	۱۱۳۰
۸	۲۲ بهمن	۸۷۶۰	۱۴۳۸
۹	بهشت زهرا	۳۲۹۰	۶۵۴
۱۰	دوهزار	۹۸۳۲	۲۶۵۷
۱۱	شهناز	۸۵۳۲	۲۰۳۹
	جمع کل	۸۳۳۸۶	۱۸۹۴۸

منبع: دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان

معیارها و شاخص های زیست محیطی

تخریب محیط زیست هم بصورت مستقیم و هم غیرمستقیم صورت می گیرد. اثرات مستقیم بر محیط زیست شامل تخریب محیط های طبیعی، اراضی کشاورزی و باغها و گسترش اراضی شهر از طریق توسعه ساخت و سازها است. تخریب غیرمستقیم محیط زیست مربوط به افزایش استفاده از منابع و تولید مواد زائد به اشکال مختلف آلاینده های هوا، آب، خاک، اصوات، زباله ها و فاضلابها است. شاخص های زیست محیطی که بهتر می توان از آنها کمک گرفت شامل سرانه و درصد کاربری فضای سبز، تراکم ساختمانها، درصد واحدهای مسکونی دوطبقه و بیشتر، درصد رشد واحدهای مسکونی، شاخص تراکم، درصد خانوارهای برخوردار از آب آشامیدنی سالم و دیگر تسهیلات عمومی همچون برق و گاز، تلفن، حمام بهداشتی و غیره است.

معیارها و شاخص های کالبدی

در امر برنامه ریزی شهری به منظور رسیدن به شهری ایده آل (شهر پایدار)، برنامه ریزی کالبدی از اهمیت ویژه ای برخوردار است. این مقوله خود موارد زیادی را شامل می شود که بایستی به تمام آنها توجه شود. اهم این موارد عبارتند از (رحیمی، ۱۳۸۳: ۱۵۵):

۱- جهت گیری محیطی

که در آن ایجاد پارکها و فضای سبز، محله های گذران اوقات فراغت برای شهروندان، تعیین و جهت گیری مناسب توسعه آتی شهر و غیره مد نظر است.

۲- ارتباطات

شامل استاندارد راهها، خطوط آهن، خطوط هوایی و رسانه های گروهی، دسترسی سریع و آسان می باشد.

۳- تأمین امکانات آموزشی، بهداشتی و درمانی

شامل تأمین امکانات برای آموزش در تمامی مقاطع و خصوصاً آموزش عالی و تأمین تخصیص ها و میزان اعتبارات دانشگاهی، توجه به کودکان استثنایی و معلولین و غیره می باشد.

۴- تأمین مسکن مناسب

یکی از نیازهای اساسی بشر تأمین مسکن و سرپناه است. در یک شهر مطلوب و ایده ال بایستی تمام خانوارها دارای مسکن مناسب و فراخور شأن خانواده هایشان باشند. استانداردهای ساختمان سازی، تراکم نفر در اتاق و سایر پارامترهای مربوطه بایستی در ساخت مسکن رعایت شود. بر این اساس در زمینه کنترل زمین و مسکن لازم است که دولت ها خصوصاً در شهرهای بزرگ با تمهیدات خاص از جمله استراتژی سیاست زمین^۱ و بانک زمین به کنترل قیمت زمین و رشد سامانمند شهر همت گمارند.

معیارها و شاخص های اجتماعی

یکی از مشخصه های شهر پایدار این است که برنامه ریزی اجتماعی در جهت قطع دور تسلسل فقر در خانواده ها در محلات حاشیه نشین حرکت کند تا دسترسی آسان به فرصت های اشتغال، تأمین مسکن، حرفه آموزی، تأمین امکانات تعلیم و تربیت و بهداشت و درمان برای همه افراد محلات یک شهر مهیا شود. بر همین اساس در تمام سطوح مطالعه

Archive of SID

از سطح بین‌المللی، ملی، ناحیه‌ای تا بلوکهای سرشماری، خانوارها و واحدهای مسکونی، اطلاعاتی در تمام کشورها و بویژه ایران وجود دارد که می‌توان شاخص‌های اجتماعی را برای آنها تهیه نمود. در این شاخصها جزء اصلی، تعداد جمعیت است. در واقع، شاخصهای اجتماعی را به دو شکل می‌توان بیان نمود (موسی کاظمی محمدی، ۱۳۸۰: ۱۲۲):

شاخص‌های عمومی یا کلی که سرانه‌ها، تراکم‌ها، درصدها و نسبتها را برای کل جمعیت محاسبه می‌کنند. شاخص‌هایی که همان کیفیات را برای مردان و زنان به تفکیک سنجیده و به عنوان شاخص‌های جمعیتی در اغلب مطالعات آورده می‌شوند.

معیارها و شاخص‌های اقتصادی

هنگام بحث پیرامون پایداری اجتماعی و زیست محیطی لازم است بدانیم که هر دوی اینها به نظامی از فعالیت اقتصادی نیاز دارند که با شبکه اکولوژیکی حیات و نیز شبکه اجتماعی زندگی که ما نیز بخشی از آن هستیم و برای سلامتی، رفاه و کیفیت زندگی مان به آن وابسته‌ایم، باید سازگار باشد. در جهت‌گیری اقتصادی، میزان توان شهر در فراهم ساختن نیازهای اقتصادی باید در راستای افزایش درآمد سرانه شهروندان ایجاد شود و فرصت‌های اشتغال رشد یابد و تعداد و نوع مهارت‌ها، متناسب با رشد نیروی کار در شهر افزایش یابد.

در جدول ۲ شاخص‌های مورد استفاده در تحقیق آورده شده‌اند.

جدول ۲: عناصر و شاخص‌های مورد استفاده در تحقیق

ردیف	شاخص‌های زیستی	شاخص‌های نهادی - کالبدی	شاخص‌های اجتماعی	شاخص‌های اقتصادی
۱	تعداد خانوار دارای آب	مساحت کاربری آموزشی	تعداد جمعیت باسواد به تفکیک جنسیت	تعداد جمعیت ۶۵-۱۵ سال
۲	تعداد خانوار برخوردار از تلفن	مساحت کاربری فرهنگی - مذهبی	تعداد مردان با سواد	تعداد جمعیت شاغل ۱۰ ساله و بیشتر
۳	تعداد خانوار برخوردار از آشپزخانه مستقل	مساحت کاربری ورزشی	تعداد زنان با سواد	تعداد جمعیت شاغل در بخش خدمات
۴	تعداد واحد مسکونی با یک خانوار ساکن	تعداد واحدهای مسکونی پادام	تعداد خانوار	تعداد جمعیت شاغل در بخش تولیدی
۵	تعداد واحد مسکونی با دو خانوار ساکن و بیشتر	تعداد واحدهای مسکونی نیمه پادام	تعداد جمعیت ۱۴-۰ ساله	تعداد خانوار مالک ساختمان و زمین محل سکونت
۶	مساحت کاربری فضای سبز	تعداد واحدهای مسکونی کم دوام	تعداد جمعیت ۶۵ ساله و بیشتر	تعداد خانوار مالک ساختمان محل سکونت
۷	مساحت کاربری بهداشتی	تعداد واحدهای مسکونی بی دوام	تعداد جمعیت بی سواد	مساحت کاربری تجاری
۸	مساحت کاربری مسکونی	مساحت کاربری درمانی	متوسط بعد خانوار	مساحت کاربری خدماتی
۹	تعداد واحدهای مسکونی یک طبقه	تعداد واحد مسکونی با عمر تا ۱۰ سال	میانگین مدت اقامت	تعداد جمعیت بیکار
۱۰	تعداد واحد مسکونی یک اتاقه	تعداد واحد مسکونی با عمر بیش از ۲۰ سال	تراکم جمعیت	تعداد خانوار مسافر در محل سکونت
۱۱	تعداد واحد مسکونی دو اتاقه و بیشتر			
۱۲	متوسط مساحت زیربنای واحدهای مسکونی			

عامل سازی شاخصهای پایداری محلات بندرعباس

با بهره گیری از نرم افزار رایانه ای Spss مجموع شاخص های مورد استفاده در این تحقیق عامل سازی گردید. شاخص هایی که دارای ارتباط درونی باشند ترجیح می دهند با یکدیگر حول یک محور یا عامل توجه کنند. لذا شاخص هایی که دارای همبستگی بالای ۰/۵۰ درصد هستند یک عامل را تشکیل می دهند و بر عکس شاخص هایی که دارای همبستگی منفی هستند و امکان تجمع با این شاخص را ندارند عامل دیگری را تشکیل می دهند. نتایج یافته ها در این تحقیق، تقلیل شاخص ها در سطح محلات به ۴ عامل برتر بوده است. مجموع ۴ عامل قادرند حدود ۸۰ درصد از واریانس را تحت پوشش دهند که در این میان سهم عامل اول ۵/۲۴ درصد و سهم عامل آخر ۳/۳۲ درصد می باشد. بنابراین می توان با توجه به میزان همبستگی شاخص ها می توان برای آنها تقسیم بندی جدیدی را عنوان نمود.

۱- زیست - اجتماعی

۲- اقتصادی - کالبدی

۳- زیست - اقتصادی

۴- اجتماعی - اقتصادی

جدول ۳: عوامل نهایی استخراج شده و مقادیر خاص هر یک از آنها

ردیف	نام عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد واریانس تجمعی
۱	زیست - اجتماعی	۵/۲۴	۱۵/۴۱	۱۵/۴۱
۲	اقتصادی - کالبدی	۵/۰۵	۱۴/۲۴	۲۹/۶۵
۳	اجتماعی - اقتصادی	۳/۳۸	۱۱/۰۶	۴۰/۷۱
۴	زیست - اقتصادی	۳/۳۲	۱۰/۴۳	۵۱/۱۴

مآخذ: محاسبات نگارندگان

عامل اول: مقدار ویژه این عامل ۵/۲۴ می باشد که به تنهایی قادر است ۱۵/۴۱ درصد از واریانس را محاسبه و توضیح نماید. محلاتی که از نظر اجتماعی در سطح بالایی قرار دارند از نظر زیستی نیز وضعیت مطلوبی را دارا می باشند. بنابراین بر حسب شاخص های بارگذاری شده در این عامل، تحت عنوان عامل «زیست - اجتماعی» نامگذاری می گردد.

ردیف	نام شاخص	ضریب همبستگی
۱	میانگین تعداد سالهای تحصیلی	۰/۸۵
۲	درصد خانوارهای دارای تلفن	۰/۷۵
۳	متوسط مساحت زیربنای واحدهای مسکونی	۰/۷۳
۴	درصد جمعیت با تحصیلات عالی	۰/۷۰
۵	درصد خانوارهای دارای کولر	۰/۸۹
۶	متوسط مساحت قطعات مسکونی	۰/۵۰
۷	درصد جمعیت باسواد	۰/۴۲

مأخذ: محاسبات نگارندگان

عامل دوم: مقدار ویژه این عامل ۵/۰۵ می باشد که ۱۴/۲۴ درصد از واریانس را تبیین می کند. با توجه به شاخص های بار گذاری شده در این عامل می توان آن را عامل «اقتصادی - کالبدی» نامگذاری کرد.

جدول ۵: شاخص های بار گذاری شده در عامل سوم (اقتصادی - کالبدی)

ردیف	نام شاخص	ضریب همبستگی
۱	درصد واحد های مسکونی تک واحدی	۰/۹۳
۲	درصد واحد های مسکونی آپارتمانی	۰/۹۳
۳	درصد واحد های مسکونی بادوام	۰/۸۹
۴	درصد خانوارهای مالک ساختمان و زمین محل سکونت	۰/۷۰
۵	درصد خانوارهای مالک ساختمان محل سکونت	۰/۶۸
۶	درصد جمعیت شاغل در بخش تولیدی	۰/۶۵

مأخذ: محاسبات نگارندگان

عامل سوم: مقدار ویژه این عامل ۳/۳۲ می باشد که ۱۱/۰۶ درصد از واریانس را تبیین نماید. سه شاخص بار گذاری شده در این عامل، همگی از نوع شاخص های اجتماعی - اقتصادی هستند.

جدول ۶: شاخص های بار گذاری شده در عامل ششم (اجتماعی - اقتصادی)

ردیف	نام شاخص	ضریب همبستگی
۱	میانگین مدت اقامت	۰/۷۵
۲	میانگین درآمد ماهیانه خانوار	۰/۸۸
۳	درصد مهاجران وارد شده	۰/۶۵

مأخذ: محاسبات نگارندگان

عامل چهارم: مقدار ویژه این عامل ۳/۳۲ بوده که ۱۰/۴۳ درصد از واریانس را محاسبه و

جدول ۶: شاخص‌های بارگذاری شده در عامل پنجم (زیست-اقتصادی)

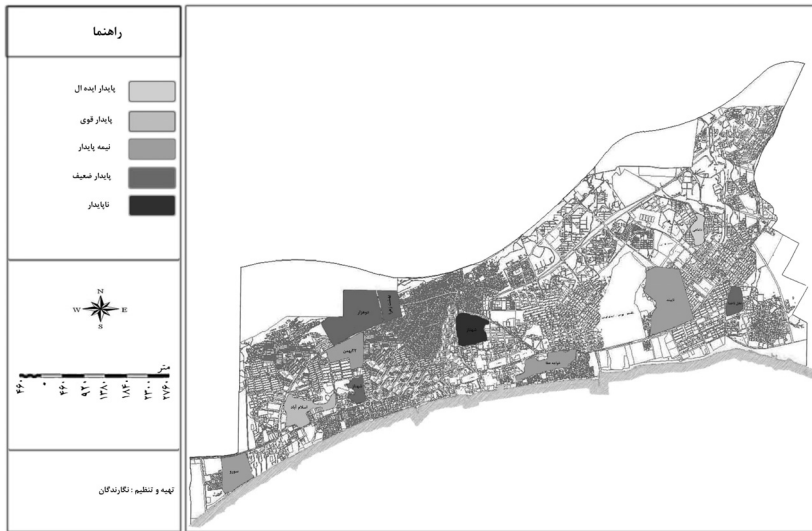
ردیف	نام شاخص	ضریب همبستگی
۱	درصد واحدهای مسکونی با یک خانوار ساکن	۰/۷۵
۲	معکوس درصد واحدهای مسکونی با دو خانوار ساکن و بیشتر	۰/۶۵
۳	معکوس درصد خانوارهای مستأجر	۰/۷۷
۴	درصد جمعیت شاغل در بخش علمی - فنی و تخصصی	۰/۴۵
۵	معکوس میانگین هزینه ماهیانه خانوار	۰/۵۵
۶	معکوس درصد مساکن بی دوام	۰/۹۵

مآخذ: محاسبات نگارندگان

جدول ۷: ضریب و رتبه پایداری محله‌های ۱۱ گانه شهر بندرعباس بر اساس روش‌های مورد مطالعه

محلّه	روش مورس			روش امتیاز استاندارد	
	رتبه پایداری	ضریب پایداری	رتبه پایداری	ضریب پایداری	رتبه پایداری
نابیند	۰/۴۵۰	نیمه پایدار	۶	۰/۰۲۳	نیمه پایدار
۲۲ بهمن	۰/۴۹۰	نیمه پایدار	۳	۰/۱۹۸	نیمه پایدار
داماهی	۰/۵۸۰	پایدار قوی	۲	۰/۴۳۲	پایدار قوی
اسلام آباد	۰/۶۸۰	پایدار ایده آل	۱	۰/۴۴۳	پایدار ایده آل
بهشت زهرا	۰/۳۶۵	پایدار ضعیف	۹	-۰/۲۵۶	پایدار ضعیف
نخل ناخدا	۰/۳۹۸	پایدار ضعیف	۷	-۰/۰۳۰	پایدار ضعیف
شهناز	۰/۲۹۶	ناپایدار	۱۱	-۰/۵۰۳	ناپایدار
شمیلی‌ها	۰/۳۸۹	پایدار ضعیف	۸	-۰/۱۹۲	پایدار ضعیف
سورو	۰/۴۸۸	نیمه پایدار	۴	۰/۱۵۲	نیمه پایدار
خواجه عطا	۰/۴۷۰	نیمه پایدار	۵	۰/۰۶۰	نیمه پایدار
دو هزار	۰/۳۵۲	پایدار ضعیف	۱۰	-۰/۲۸۵	پایدار ضعیف

مآخذ: محاسبات نگارندگان

بررسی توزیع فضایی سطوح پایداری توسعه محلات دارای سکونتگاه غیر رسمی در شهر بندرعباس در عامل زیست - اجتماعی که مهمترین عامل در میان عامل های انتخابی است بیانگر آن است که محلات پایدار غالباً محلاتی هستند که ساکنین آنها را اقشار تحصیل کرده و دارای درآمد متوسط به بالا تشکیل می دهند. بالا بودن سرانه مسکونی و زیربنایی خانه ها، مسکن نوساز و قابل نگهداری، توزیع مناسب امکانات آموزشی و فرهنگی، بالا بودن سطح فرهنگ از مشخصه های بارز این محلات محسوب می شود. از طرف دیگر محلات ناپایدار محلاتی هستند که غالباً در هسته های قدیمی شهر واقع شده اند. عدم تناسب درآمد خانوارها با قیمت های مسکن، عمده آن ها را با سطح زیربنای محدود رو به رو ساخته است. اکثر زنان ساکن در محلات ناپایدار از لحاظ سطح سواد از وضعیت مناسبی برخوردار نیستند که این عامل خود نیز در افزایش رشد طبیعی جمعیت این محلات مؤثر بوده است. محلات نیمه پایدار هم محلاتی هستند که ساکنان آنها را خانوارهای متوسط از لحاظ سواد تشکیل می دهند. دسترسی ساکنان این محلات به امکانات آموزشی، فرهنگی و مسکن استاندارد گرچه در حد متعارفی نبوده ولی نسبت به محلات ناپایدار در وضعیت مناسبی قرار دارند.

بر اساس نتایج حاصله از هر دو روش سنجش سطح توسعه یافتگی مورد بررسی (موریس، و امتیاز استاندارد شده) محله داماهی به عنوان حوزه پایدار ایده آل تعیین شده است. این

حوزه در شرق جغرافیایی شهر قرار دارد و شامل دودسته بافت های مسکونی قدیم و جدید می باشد که این محله از نظر امکانات و خدمات از سایر محلات بهتر به نظر می رسد. این محله دارای قدمت زیادی از ساکنان از ساکنان بومی است. همچنین کسانی هستند که دارای شغل آزاد هستند و در بازارهای مختلف در بندر دارای شغل و درآمد می باشند. به عبارت دیگر این افراد دارای درآمد متوسط به بالا هستند و این عامل سبب شده رتبه این محله در میان محلات دیگر بالاتر باشد. از طرفی بواسطه اقدامات انجام شده و انواع طرحهای بهسازی در این محله، مشکلات زیستی و اجتماعی به حداقل برسد. و تا حدود زیادی محله پایداری خود را حفظ کرده و ساکنان زیادی را در خود جای دهد. محله اسلام آباد دارای سطح پایداری قوی نسبت به محلات دیگر است و به دلیل ساخت و سازهایی که در این محله شده تلفیقی از ساکنان بومی و غیر بومی در این محله زندگی می کنند. ساکنان این محلات بیشتر افراد کارمند و نظامی تشکیل می دهند. در بعضی از کوچه های محله که هنوز بازسازی نشده اند دارای کوچه های خاکی بوده و از نظر زیست محیطی با مشکل مواجه اند اما در کل این محله دارای پایداری نسبتاً قوی است. وضعیت سایر محلات به لحاظ سطوح پایداری در جدول ۷ نشان داده شده است.

بر اساس تحلیل های صورت گرفته از محلات مورد تحقیق، تعداد محلات پایدار در شهر بندرعباس ۱ محله، پایدار قوی ۱ محله و نیمه پایدار ۴ محله و بقیه آنها پایدار ضعیف و ناپایدار هستند. (جدول ۸)

جدول ۸: تعداد و درصد سطوح پایداری ۱۱ محله شهر بندرعباس بر اساس روش های مورد مطالعه

ناپایدار		پایدار ضعیف		نیمه پایدار		پایدار قوی		پایدار	
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱	۹/۰۹	۳۶/۳۶	۴	۳۶/۳۶	۴	۹/۰۹	۱	۹/۰۹	۱

مأخذ: محاسبات نگارندگان

شاخص امنیتی

مسئله امنیت در محلات شهری بندرعباس با توسعه این شهر به مسئله ای بحرانی برای مدیران شهری و شهروندان تبدیل شده است. این موضوع در محلات دارای بافت قدیمی و حاشیه ای بندرعباس نمود زیادی یافته است. محلات دوهزار، سورو، شهناز، شاه حسینی، اسلام آباد و دیگر سکونتگاههای دارای اسکان غیر رسمی با وجود مهاجرین زیادی که از

شهر های دیگر کشور به آنها پناه آورده اند به دلیل نداشتن امکانات اولیه زندگی و خدمات شهری، چهره بافت محلات را تغییر داده اند.

در این تحقیق با توجه به شاخص های اجتماعی، اقتصادی، محیطی و فرهنگی پرسشنامه ای در بین ساکنان محلات پخش شد و نتایج جالبی که تحلیل های رتبه بندی محلات را تایید می کرد بدست آمد.

بر اساس بررسی های انجام شده محله داماهی و اسلام آباد به دلیل کسب و کاری که در بازار دارند دارای درآمد متوسط به بالا هستند و این عامل سبب شده جمعیت ساکن در این محلات رشد نموده و جمعیت پذیری این محله با توجه به اوضاع اقتصادی و همچنین یکدست بودن جمعیت ساکن در آن بیشتر باشد. از نظر میزان وحدت اجتماعی و مشارکت میان افراد در محلات نتایج حاکی از آن است که در محلات داماهی و اسلام آباد که در تحقیق تعیین سطوح پایداری به ترتیب پایدار قوی و پایدار ایده ال بودند این وحدت بیشتر است و تقریباً ۸۵ درصد ساکنان در ارتباط با این مولفه (وحدت اجتماعی و مشارکت) نظر مثبت داشته اند. اما در بین سایر این محلات این امر کمتر دیده شده است.

یکی از مولفه های مهمی که در امنیت ساکنان نقش دارد نقش پلیس در امنیت محلات است که این امر به همکاری متقابل مردم و پلیس نیازمند است. در این بین ساکنان و نیروی انتظامی از عملکرد متقابل پلیس و مردم در محله داماهی و همچنین اسلام آباد ابراز رضایت کرده اند. میزان این رضایت در این محلات بین ۷۰ تا ۹۰ درصد بوده است. در سایر محلات این میزان کاهش داشته است. از مهمترین محلاتی که این ارتباط متقابل زیر ۵۰ درصد بوده می توان به محلات شهناز، سورو، سرریگ و حسین آباد که دارای پایداری ضعیف بودند، عنوان کرد. بنابراین می توان گفت که در محلاتی که دارای پایداری قوی تری بودند میزان امنیت نیز در آنها بالا بوده اما در محلاتی که به دلایلی این پایداری ضعیف بود، احساس امنیت در میان ساکنان آن نیز پایین بوده است.

نتیجه گیری

رشد نسجیده شهر طی سالیان گذشته مسائل و مشکلات زیادی را در ارتباط با بروز انواع آلودگی ها، دفع آبهای سطحی، گسترش خطی شهر، رشد بافتهای فرسوده و نامتناسب شهری، ظهور بافت های حاشیه ای و غیررسمی و توزیع ناموزون فعالیت ها به دنبال داشته و

رشد و توسعه پایدار نواحی و محلات شهر را با مشکل مواجه ساخته است.

نتایج تحلیل نابرابریهای توسعه در سطح محلات دارای بافت غیر رسمی و حاشیه ای در شهر بندرعباس به لحاظ عوامل پنج گانه و شاخص های تلفیقی با استفاده از روش ضریب تغییرات نشان می دهد که بین محلات مختلف این شهر به لحاظ برخورداری از سطوح توسعه پایدار اختلاف فاحشی وجود دارد. این نابرابریها برآیند و بازتاب عوامل متعددی از قبیل رشد شتابان جمعیت شهری، گسترش فیزیکی ناموزون، عدم تعادل فضای اجتماعی، هجوم سیل آسای جمعیت از نواحی روستایی و دیگر استانها در سالهای اخیر، کاربری های برنامه ریزی نشده و نامتناسب با نیازهای منطقه، استفاده نادرست از ضوابط و مقررات طرح های تفصیلی درون شهری و ساخت و سازهای آپارتمانی و ویلایی برنامه ریزی نشده، عدم وجود سیستم مدیریت یکپارچه برای توسعه شهر، محیط زیست آلوده، اشتغالهای غیررسمی، ضعف حاکمیت محلی و ... می باشد.

نتایج حاصل از بررسی ها نشان می دهد که در این شهر محلات دارای بافت غیر رسمی به لحاظ شاخص های زیست اجتماعی دارای رتبه بندی هستند.

محلات به اصطلاح پایدار شهر می توان به داماهی و اسلام آباد اشاره کرد که با توجه به تحلیل هایی که صورت گرفته دارای برتریهای زیست اجتماعی و کالبدی و اقتصادی نسبت به محلات دیگر شهر هستند و شاخص امنیت عمومی در این محلات نیز بر اساس آنچه ساکنان عنوان می کنند از درجه بالایی برخوردار است. از طرفی محله شهناز به عنوان ناپایدارترین محله شناخته شد. همچنین شاخص امنیت عمومی در این محله و محلات دارای پایداری ضعیف با توجه به نظر ساکنان پایین است و از طرفی همکاری متقابل میان پلیس انتظامی و ساکنان از درجه پایینی برخوردار است.

با توجه به تحلیل تکنیکهای موريس و روش استاندارد شده مشخص گردید محلات شهناز، دوهزار، بهشت زهرا، شمیلی ها و محله نخل ناخدا دارای وضعیت نامطلوبی از نظر زیست محیطی، اجتماعی- اقتصادی هستند. در این میان محله شهناز دارای بدترین وضع از نظر شاخص های یاد شده است و وضعیت آن طی چند سال اخیر به دلیل مهاجرت هایی که به این محلات صورت گرفته بغرنج تر شده است. مشکلاتی از قبیل انتقال پساب های کارگاه ها و واحدهای خدماتی، بهداشتی و درمانی به رودخانه ها و آب ساحلی، دفع نامناسب زباله در شهر و شهرک های آن، انتقال فاضلاب های سکونتگاه های انسانی به رودخانه و دریا،

Archive of SID

بهره وری بی رویه از منابع آلوده ساز و غیره سبب شده تا پایداری زیستی این منطقه ساحلی به شدت مورد تهدید قرار گیرد.

در ارتباط با توسعه محلات دارای سکونتگاههای غیررسمی در شهر بندرعباس و بویژه بالارفتن امنیت عمومی و همچنین کاهش بزهکاری و توانمند سازی آنها بر پیشنهاد های زیر مطرح می گردد.

۱- برای پایداری محلات شهر در بلند مدت پیشنهاد می شود ابتدا مؤلفه ها و عوامل تأثیرگذار بر توسعه محلات شهر بندرعباس به ترتیب نیازهای جمعیتی، ظرفیت های زیرساختی و کمبودهای آن مشخص گردد. سپس به تقویت عوامل در محلات ناپایدار، نیمه پایدار و پایدار اقدام گردد. با به کارگیری چنین مکانیسمی می توان یک نوع همگونی و برابری را برای پایداری محلات بوجود آورد و روند کلی توسعه پایدار را در این شهر ساحلی جنوبی که دارای پتانسیل های تجاری و اقتصادی و همچنین گردشگری است را تسریع بخشید.

۲- اجرای سیاست های عدم تمرکز و ایجاد هماهنگی لازم بین نهادها و سازمان های محلی در امر مدیریت شهری به وسیله راهبردهای طرح های فرادست منطقه ای و ناحیه ای و به کارگیری اصول آنها در توسعه کالبدی و محیطی شهر، نظیر؛ جلوگیری از ساخت و ساز در نواحی ناپایدار، مقاوم سازی ساختمانها در برابر تهدیدات طبیعی و محدود کردن توسعه در حاشیه شهر، جلوگیری از گسترش با تراکم پایین در حوزه های پیرامونی و شهر و محلات حاشیه ای

۳- تهیه طرح ساماندهی نواحی دارای بافت فرسوده و غیر رسمی در شهر بندرعباس

۴- ارائه امکانات و خدمات به محلات دارای بافت های نابسامان شهری در بندرعباس از جمله وضعیت روشنایی در محلات باید مداوم، سازگار و یکنواخت باشد.

۵- ایجاد اشتغال ساکنان در حرفه های صنایع دستی و کارگاههای سبک در محلات دارای بافت نابسامان شهری جهت جلوگیری از مهاجرت

۶- ایجاد ایستگاههای سیار و ثابت پلیس در محلات

۷- مشارکت دادن مردم در تهیه طرحها جهت توانمندسازی محلات و در نظر گرفتن خواست افراد محله

۸- بکارگیری تکنولوژی و فناوریهای پیشرفته امنیتی در محلات جهت مبارزه با بزهکاری،

دزدی، زورگیری و غیره

منابع

- ۱- استانداری هرمزگان (۱۳۸۶)، سالنامه آماری ۱۳۸۵ استان هرمزگان، معاونت برنامه ریزی استانداری.
- ۲- افتخاری، رکن الدین و توکلی مرتضی (۱۳۸۱) توسعه مردم گرا، تهران، ناشر شرکت چاپ و نشر بازرگانی.
- ۳- امین زاده، بهناز (۱۳۷۹) «نقش زمین در توسعه پایدار شهری»، مجموعه مقالات همایش زمین و توسعه شهری، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.
- ۴- بارو، سی، جی (۱۳۷۶) «توسعه پایدار، مفهوم، روش و عمل»، ترجمه سید علی بدری، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۴۴.
- ۵- بدری، سید علی و عبدالرضا رکن افتخاری (۱۳۸۲) «ارزیابی پایداری: مفهوم و روش»، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال هجدهم، شماره ۶۹.
- ۶- حکمت نیا، حسن و میر نجف موسوی (۱۳۸۵) کاربرد مدل در جغرافیا با تأکید بر برنامه ریزی شهری و ناحیه ای، انتشارات علم نوین.
- ۷- رحیمی، حسین (۱۳۸۳) مقدمه ای بر جغرافیا و توسعه پایدار، مشهد، نشر اقلیدس.
- ۸- زیاری، کرامت اله (۱۳۸۲)، برنامه ریزی شهرهای جدید، تهران، انتشارات سمت.
- ۹- زیاری، کرامت اله (۱۳۸۰) توسعه پایدار و مسئولیت برنامه ریزان شهری در قرن بیست و یکم، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، سال چهارم و هشتم، شماره ۱۶۰.
- ۱۰- گیلبرت، آلن و ژوزف گاگلر (۱۳۷۵) شهرها، فقر و توسعه، شهرنشینی در جهان سوم، ترجمه پرویز کریمی ناصری، تهران، اداره کل روابط عمومی و بین الملل شهرداری تهران.
- ۱۱- معصومی اشکوری (۱۳۷۹) سید حسن، شهر فعال و مدیریت توسعه پایدار شهری، مجموعه مقالات اولین همایش مدیریت توسعه پایدار در نواحی شهری، انتشارات دانشگاه تبریز.
- ۱۲- موسی کاظمی محمدی، سید مهدی و حسین شکوئی (۱۳۸۱) سنجش پایداری اجتماعی توسعه شهر قم، فصلنامه پژوهش های جغرافیایی، سال سی و چهارم، شماره ۴۳.
- ۱۳- موسی کاظمی محمدی، سید مهدی (۱۳۸۰) ارزیابی توسعه پایدار در توسعه شهری: شهر قم، پایان نامه دکتری به راهنمایی دکتر حسین شکوئی، دانشگاه تربیت مدرس.
- ۱۴- موسی کاظمی محمدی، سید مهدی (۱۳۸۰) توسعه پایدار شهری: مفاهیم و دیدگاهها، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال شانزدهم، شماره ۳.
- ۱۵- نظریان، اصغر (۱۳۸۰) شهرهای آینده: کانون فاجعه انسانی یا بستر تعادل فرهنگی، فصلنامه فضای جغرافیایی، سال اول، شماره ۳.

a Global Study of Urbanization, Urban, Bios, and Economic Dependency. American Sociological Review.

17- Campell, s. (1996); Green cities, growing cities, just cities? Urban planning and the contradiction of sustainable Development. Journal of the American planning Association. Vol. 62, (3). PP.296-312.

18- Clark, Micheall. (1992); Regeneration, Toronto's waterfront and the Sustainable city. Final Report, Ottawa, Ministry of Supply and Services.

19- Cowen, m.p & Shenton, w. (1996); Doctrines of Development, Rutledge.

20- Drakakis, S& etal.(1996); Urbanization in Vietnam. Georum. 28(1).

21- Henney, David.(1995); Sustainability and Sustainability Indicators. In-dEco Strategic Consulting Inc.

22- kanatschnig, D& G, Weber.(1998); Nachhaltige Raumentwicklung in Osterreich. Schriftenreihe des Osterreichischen Institut fur Nachhaltige Entwicklung, Band 4. Wien. Osterreichisches Institut fur Nachhaltige Entwicklung.

23- Krause, M.(1996); Nachhaltigeit Dimension Eines Begriffs und Seine Bedeutung fur die Raumliche planung, Freie Universitat Berlin, Fachbereich Geowissenschaften. Berlin. Institut fur Geographische wissenschaft.

24- Roseland, M.(1997); Dimension of the Eco- City. Cities. 14(4). Elsevier Science Ltd.

